RABKA

ZAKŁAD KĄPIELOWY

Z NAJSILNIEJSZĄ

SOLANKĄ JODOWO-BROMOWĄ

W GALICYI.

Sprawozdanie z roku 1884

NAPISAŁ

Dr. Aleksander Rybczyński.

KRAKÓW.

Nakładem Zakładu Zdrojowo-kąpielowego w Rabce.

1885.

RABKA

ZAKŁAD KĄPIELOWY

Z NAJSILNIEJSZĄ

SOLANKĄ JODOWO-BROMOWĄ

W GALICYI.

Sprawozdanie z roku 1884

NAPISAŁ

Dr. Aleksander Rybczyński.

KRAKÓW.

Nakładem Zakładu Zdrojowo-kąpielowego w Rabce.

1885.

Druk W. Korneckiego w Krakowie.

Położenie.

Rabka, wieś należąca do Starostwa w Myślenicach, w powiecie Jordanowskim, leży na wysokości 1500' czyli 487 metrów nad powierzchnią morza. Na wschód od wsi Rabki, w odległości 1000 metrów, znajduje się zakład kąpielowy ze swemi źródłami słono-jodowo bromowemi. Na około tegoż wznoszą się znaczne wzgórza lesiste.

Źródła, dostarczające wody do picia i na kąpiele są: zdrój Rafaeli, Maryi, Krakusa, Kazimiérza i Heleny.

Rozbioru chemicznego trzech pierwszych źródeł dokonał w roku 1864 ś. p. Aleksandrowicz, chemik krakowski, a źródło Kazimierza analizował w roku 1884 prof. Olszewski poraz pierwszy, a obecnie dokonywa jeszcze po raz drugi. Obfitość wody, której dostarczają powyższe źródła, jest obecnie znacznie większą, gdyż źródło Kazimiérza oczyszczone i zagłębione zostało.

W roku 1884 została także poddana rozbiorowi chemicznemu sól Rabczańska, o której składzie prof. Olszewski tak się wyraża: „skład chemiczny wykazał, że sól Rabczańska zawiéra oprócz głównego składnika chlorku sodu, jeszcze wiele składników innych, które w medycynie jako znakomite leki bywają używane. Do tych zaliczyć należy przedewszystkiem jodek sodu,

bromek sodu, węglan litowy, węglan sodowy i boran sodowy. — Ilość boranu sodowego dochodziła do 1·56 na 100 części soli.

Sól ta powinna wyrugować inne sole podobne, z zagranicy sprowadzane.“

Rozbiór ilościowy 4 źródeł Rabczańskich oraz soli.

Na 1000 części wody zawierają części stałych	Zdrój Maryi	Zdrój Rafaeli	Zdrój Krakusa	Zdrój Kazimiérza	na 100 części soli
Siarkanu potasowego	0,029336	0,075689	0 080153	—	—
Chlorku potasu	0,130098	0.094961	0.087978	0,22795	0,6448%
„ sodu	22.865404	22,984177	22,958305	13,55360	91,5922 „
Jodku sodu	0,045600	9,937903	0,045876	0,00580	0,0528 „
Bromku „	0,073868	0,058582	0,072974	0,03890	0,1404 „
Węglanu sodowego	1,136249	1,234209	1,104726	0,55302	1,1809 „
„ litowego	0,025320	0,026043	0,027626	—	0,6346 „
„ wapniowego	0,402022	0,454130	0,486736	0.19055	1.1130 „
„ magnowego	0 129206	0,256533	0,283657	0,11273	1,2259 „
„ barowego	0,005888	0.006091	0,005988	0,00325	0,0132 „
„ żelazawego	0,003237	0.003138	0,004123	—	—
„ manganezawego	0,001226	0,001133	0,001429	—	0,0436 „
„ strontowego	ślady	ślady	ślady	—	—
„ amonowego	„	„	„	—	—
Tlenku żelaza i glinu	0,003141	0,003442	0,003729	0,00393	0,1641%
Boranu sodowego	ślady	ślady	ślady	—	1,5619 „
Kwasu krzemowego	0.025287	0.023707	0,022547	0,00887	0,4002 „
Ogólna ilość składn. stałych	24,875882	25,259738	25,184947	15,01000	100 części
Kwasu węglowego wolnego	0,138686	0,144994	0.075217	nieoznacz.	

Z powyższych rozbiorów wynika, że solanka jodowo-bromowa Rabczańska jest silna, a w zestawieniu z tego rodzaju wodami zajmuje trzecie miejsce w całej Europie.

Komunikácya.

Zakład kąpielowy w Rabce jest od Krakowa o $8^1/_4$ mili czyli 60 kilometrów odległy.

Przez otwarcie kolei Transwersalnej, podróż dla gości do Rabki jadących, nadzwyczaj ułatwioną a droga skróconą została. Podróż tę można zwykłemi pociągami odbyć w 5 godzinach, a od 1-go Maja b. r., gdy pociągi pospieszne zaprowadzone zostaną, jeszcze prędzej.

Wyjeżdzając z Krakowa, droga prowadzi koleją przez Podgórze, Skawinę do Suchy, a ztamtąd przez Jordanów, Chabówkę do Rabki. Przystanek kolejowy jest w samej Rabce, z kąd zakład jest tylko o 700 metrów odległy. Tę drogę można odbyć spacerem w 15 minut lub też furmanką do tego celu przeznaczoną, która do każdego pociągu przyjeżdża.

Z Poznania i Prus można koleją jechać albo do Krakowa a z tąd koleją Transwersalną do Rabki, lub też już w Oświęcimie przesiadłszy się, jechać wprost do Rabki na Suchą, Jordanów, Chabówkę.

Z Królestwa jadąc na Lwów, prowadzi kolej Karola Ludwika do Tarnowa, z tąd trzeba jechać koleją Tarnowsko-Leluchowską do Sącza, a później koleją Transwersalną do Rabki.

Zakład Rabczański jest zatem połączony ze wszystkiemi węzłami kolei państwowych oraz z koleją północną, Karola Ludwika, Tarnowsko-Leluchowską, Przemysko-Łubkowską oraz Stryjską.

Można także z Krakowa jechać do Rabki powozem lub budkami góralskiemi, dobrym bitym gościńcem na Myślenice i odbyć tę podróż w 9—10 godzinach, jednakowo zdaje się, że mało z gości będzie używało tej więcej kosztownej a mniej wygodnej podróży.

Z Węgier dojeżdża się bitemi gościńcami, wśród górzystej, cudnej okolicy, przez Orawę i Spiż do Zaborni a z tąd drogą gminną — 2 kilometry wynoszącą — do Zakładu.

Klimat.

Zakład Rabczański, otoczony na około znacznemi, lesistemi górami, sam stoi na pochyłości wzgórza, który się składa z łupku glinowego, wód opadowych nie przepuszczającego, przez co przy większych nawet dészczach woda opadowa swobodnie do niżej położonej a obok zakładu płynącej rzeki, wpada.

Z tego powodu nie ma w Zakładzie przy stałej niepogodzie i dészczach błota — a znowu podczas posuchy i przy wiatrach kurzu.

Mając nadto w pobliżu dwa młode laski z drzewami szpilkowemi, które podczas dni gorących balsamiczną woń wydają, jest bardzo korzystny dla osób nawet nieżytem oskrzeli i płuc dotkniętych. — Z przyczyny znacznej wysokości, na której się Zakład i oko-

lica Rabki znajduje, jest tam już czyste, górskie powietrze w całem słowa znaczeniu. Przeciągów silnych lub wiatrów nie uważamy nigdy w zakładzie, z powodu, że leży nieco w dolinie a na około jest górami lesistemi otoczony.

Zmian nagłych wśród dnia w temperaturze nigdy nie ma a różnica ranna i wieczorna nie jest nigdy tak wielką, jak w okolicach bliżej Karpat leżących, klimat zatem Rabczański nadaje się nietylko dla osób zołzowatych i dzieci. Pod wpływem jego przychodzą do sił niedokrewni, osłabieni, a cierpiący na nieżyty dróg oddechowych a nawet na rozedmę płuc, czują się swobodni i zdrowsi. Dowodem tego jest, że wszyscy prawie goście przybierają na ciężarze ciała po 2—4 kilogramów, jeżeli są w Rabce 5—6 tygodni. U dzieci zołzowatych, oraz u dzieci z gnuśnem trawieniem z przerostem gruczołów chłonnych brzusznych, charłaczych, widać już po 2 tygodniowym pobycie działanie zbawienne górskiego powietrza, trawienie się polepsza, apetyt wzmaga, odżywienie postępuje, cera blada, ziemista ustępuje, ciężaru ciała przybywa, a dzieci ospałe i leniwe nabierają cery czerstwej, są choże i wesołe.

Średnia dzienna ciepłota w Rabce w miesiącu Czerwcu wynosi . . . . 13·48° C.
w miesiącu lipcu . . 17·73° C.
„ sierpniu . 16·24° C.
„ wrześniu . 13·27° C.

Choroby, w których użycie wód Rabczańskich jest wskazane.

1. Zołzy (scrophulosis):

a) usposobienie (diathesis scrophulosa),

b) obrzmienie gruczołów limfatycznych,

c) nieżyty błon śluzowych, nosa, oskrzeli i jelit z obrzmieniem gruczołów,

d) zapalenia okostnej, kości i stawów przewłoczne,

e) owrzodzenia skóry na tle zołzowem, wysepki skórne i t. p.

2. Choroby niektóre kobiet:

a) miąższowe zapalenie macicy (metritis chr.),

b) wypociny po zapaleniach około macicznych,

c) zapalenie jajników i torbiele, niektóre nowotwory jakoto: cysty i włókniaki.

3. Przerosty gruczołów, tarczykowego i krokowego.

4. Chroniczne zapalenia gośćcowe i dnawe.

5. Kiła w późniejszych okresach.

6. Krzywica (rachitis).

7. Tumor albus.

8. Niektóre choroby nerwowe w postaci znieczuleń, nadczułości lub porażeń.

Ruch chorych i środki lecznicze.

Ubiegły rok 1884 nie był w ogóle przyjaznym dla zakładów krajowych a zatem i dla Rabki. Ciągłe

deszcze, panujące w Czerwcu, wstrzymywały wiele osób od przyjazdu, a klęska powodzi w całej Galicyi, wytrąciła nie jednemu fundusze dla poratowania zdrowia swego przeznaczone.

Z Królestwa i księstwa Poznańskiego także wiele osób nie przybyło, które już swój przyjazd zapowiedziały, z powodu obawy złych dróg a ztąd wyniknąć mogących niewygód w podróży. — Nareszcie zwyczaj niepraktyczny zjeżdżania się tłumnie do kąpiel krajowych dopiero w lipcu, a pobywszy 5 do 6 tygodni tamże, nastaje emigracya tak nagła, że z końcem sierpnia zakłady puste.

W naszych zakładach krajowych a szczególnie w Rabce, Czerwiec i Wrzesień zwykle jest tak ciepłym, przyjemnym i w ogóle pogodnym, że żałować przypada tak pięknej pory, w której by wiele osób nadwątlone zdrowie poratować mogło. Z tego także wynika, że zakład przy nagłym napływie gości, przy najlepszych chęciach nie jest w stanie wszystkim choćby słusznym żądaniom zadosyć uczynić — a wtedy to powstają niezadowolenia i częste narzékania na zakłady krajowe.

W roku 1884 bawiło w Rabce osób 620, rodzin 209.

Z tych przypada	na Galicyę	osób	391
	na Węgry	„	42
	na Królestwo Polskie	„	80
	na Rossyę	„	26
	na Księstwo Poznańskie i Prusy	„	79
	na Włochy	„	1
	na Francyę	„	1

Kąpieli wydano w tym roku 6618.
Wody sprzedano flaszek 2735.
Soli Rabczańskiej 450 kilogr.
Ługu flaszek 50.
Jako środki lecznicze służyły w tym roku:

1. **Picie wody Rabczańskiej.** Zalecaliśmy wewnętrznie użycie wody ze źrodła Maryi, a niektórym osobom ze źródła Rafaeli.

U dzieci ze złem trawieniem, jako też u bezkrwistych, polecaliśmy mięszać takową z wodą Żegiestowską, lub Francensbadzką; przy nieżytach dróg oddechowych ze Szczawnicką, lub mięszaliśmy z żętycą. Dzieci bardzo małe lub wybredne, piły ze słodkiem mlekiem, ciepłem.

Z początku kuracyi polecano pić małą ilość i co tydzień takową powiększano. W ogóle chorzy znosili, picie wody bardzo dobrze, i nie zauważaliśmy zadnych zaburzeń w trawieniu, ale też przestrzegaliśmy ściśle, aby nikt nie pił więcej nad przepisaną ilość. Na dyetę zważano także bardzo pilnie.

Dzieci od lat 5—10 piły 2 do 3 razy dziennie po 100 gramów; dorośli 600—800 gramów.

2. **Kąpiele słono-jodowo, bromowe.** Do tych używano wody ze wszystkich pięciu źródeł Rabczańskich. Z początku sezonu było dostateczne czerpanie dzienne wody na kąpiele, gdy jednak ilość kąpieli przy większym napływie gości, podwojoną być musiała, użyto zasobu tejże z rezerwoarów. Ponieważ w tym roku przy zdroju Kazimierza urządzoną została z niemałym kosztem pompa Garwensa z kieratem, a źródło oczyszczone i zagłębione zostało aż do 47 metrów, ilość potrzebnej solanki okazała się dostateczną,

a wszyscy goście kąpielowi wyrażali się z uznaniem wielkiem dla właściciela, że nie szczędził znacznych kosztów i dostarczył doborowej solanki w tak znacznej ilości.

Łazienek ma zakład 24.

Są one urządzone w wielkim domu murowanym, na podwyższeniu fundamentowem (Hochparterre). Każda łazienka jest obszerna, wysoka i jasna, porządnie umeblowana, z należytą wentylacyą. Wanny są wszystkie metalowe, a jedna z nich porcelanowa. Woda dochodzi rurami metalowemi pod podłogą rozprowadzonemi.

Po każdej kąpieli gabinety wszystkie bywają przewietrzane.

Kąpiele były wydawane pełne — nasiadowe z dodaniem ługu lub soli.

Jeden gabinet jest nadto przeznaczony na kąpiele natryskowe.

3. **Kąpiele zimne, rzeczne.** Tych kąpieli używano bardzo wiele w Lipcu i Sierpniu. Sprzyjała temu bowiem stała pogoda i gorące lato. Właściciel zakładu, starając się o wygodę gości, zbudował w roku 1884 na wiosnę dwie łazienki obszerne, każda opatrzona przedpokojem i oknem, tudzież potrzebnemi sprzętami. Do każdej łazienki, które od siebie szczelną ścianą są oddzielone, schodzi się po wygodnych schodkach, poręczą opatrzonych. Dno łazienki jest podłogą, należycie ohyblowaną i spojoną wyłożone. Woda z rzeki płynie rynnami, a zatrzymawszy się wprzód na jazie, zostaje promieniami słońca należycie ogrzaną. Wpadając do łazienek grubym słupem z wysokości 2 metrów, porusza wodę w całej łazience tak, że takowa

jest w ciągłym ruchu falistym, tworząc niejako kąpiel morską (Wellenbad).

Użycie tych kąpieli ordynowano osobom niedokrewnym, osobom, z gnuśnem trawieniem, na blednicę cierpiącym, kobietom cierpiącym na obfite regularności, nerwowym i t. p. Zdrowi nareszcie rano i wieczór bardzo pilnie uczęszczali w celu odświeżenia i orzeźwienia swego ciała.

4. **Źętyca.** W tym roku nie utrzymywał zarząd owiec i nie wyrabiał żętycy, a to z tego powodu, że lat przeszłych, nie było chorych, którymby lekarz mógł był ordynować takową. Dla kilku osób, którzy się zgłosili po takową, donosili okoliczni wieśniacy codziennie takową, niektórzy zamawiali sobie w aptece.

5. **Wody mineralne krajowe i zagraniczne.** Takowych można było dostać w aptece. Osobom więc zgłaszającym się do lekarza, ordynowaliśmy: Rakoczego, Karlsbadzką, Marienbadzką, Szczawnicką, Żegiestowską i t. p.

6. **Apteka.** Zakład ma podczas sezonu zawsze stałą aptekę, która zaopatrzona jest we wszelkie środki lekarskie, niektóre przyrządy, opaski, i utrzymuje skład wód mineralnych. — Jest na usługi chorych otwarta cały dzień, a w potrzebie nagłej także i w nocy.

Rodzaje chorób

	męczyzn	kobiet
Scrophulosis univers.	31	50
Eczema scrophul.	6	3
Rheumat. art. chron.	1	—

	męzczyzn	kobiet
Metritis chronica	—	5
Anaemia	15	26
Catarrhus uteri chron. . . .	—	2
Adenitis ulcer.	1	2
Ulcus fistul. p. resect. cost. .	1	—
Tabes dorsalis	1	—
Exsudatum p. fract. tib. . .	1	—
Periostitis scrophul. . . .	2	1
Ozaena	3	3
Conjunct. phlycten.	1	2
Tumor albus	2	—
Caries ossium	10	—
Otitis scrophul.	4	1
Prourigo	1	1
Favus	3	—
Myelitis chron.	1	—
Adenitis inguin.	5	3
Lymphomata	--	2
Pleuritis obsoleta	2	1
Paresis	1	—
Struma lymph.	2	—
Lues tertiaria	4	—
Summa . .	98	103

Razem leczono 201 osób.

Rezultat leczenia.

	wyleczonych	z polep.	bez skutku	razem
Scrophulosis	22	59	—	81
Eczema scroph.	6	3	—	9

	wyleczonych	z polep.	bez skutku	razem
Rheum. art. chr.	—	1	—	1
Metritis chron.	—	5	—	5
Anaemia	32	9	—	41
Catarrhus uteri chron.	—	2	—	2
Adenitis ulcerosa	3	—	—	3
Ulcus fistulos	—	2	—	—
Tabes dorsalis	—	—	1	1
Caries ossium	5	6	—	11
Otitis scroph.	2	3	—	5
Prourigo	2	—	—	2
Favus	—	3	—	3
Myelitis chr.	—	—	1	1
Adenitis	—	8	—	8
Lymphomata	—	2	—	2
Pleuritis obsol.	—	2	1	3
Paresis	—	1	—	1
Struma lymphat.	2	—	—	2
Lues tertiaria	—	4	—	4

Następujący panowie doktorzy ordynowali Rabkę: Profesorowie Madurowicz, Mikulicz, Rydel, Rosner, Jakubowski, Pareński, Obaliński, Baranowski, Kosiński, Chałubiński, Dr. Zengteller, Schoengut, Lustgarten, Wiszniewski, Mars, Jordan, Piaskiewicz, Kwaśnicki, Herz, Kricz, Eichhorn, Heitler, Kownacki, Jaszczurowski, Junger, Klapstock, Florkiewicz, Sommer, Skakalski, Fuchs, Paszkowski, Śliwicki, Breschel, Lorentski, Taczanowski, Stummer, Andrzejewski, Botard.

Urządzenia w zakładzie dla wygody i rozrywki gości — ulepszenia.

Zakład posiada 15 domów o 240 pokojach. W roku 1884 przybył jeden dom obszerny na wzgórzu, mający 11 mieszkań. W ogóle mieszkania są wygodne, dobrze umeblowane, a niektóre z nich nawet wykwintnie. Pościel dobra, sienniki po większej części sprężynowe. Cena mieszkań umiarkowana. Pora kąpielowa dzieli się na 3 sezony. Pierwszy sezon jest od 1-go Czerwca do 10 Lipca, drugi od 10 Lipca do 20 Sierpnia, a trzeci od 20 Sierpnia do 30 Września.

Zakład miał w roku 1884 dwie restauracye, kawiarnię i cukiernię. Pożywienie było smaczne i nie drogie. Pieczywo Rabczańskie słynne z dobroci i smaku, może iść w zawody z miastami największemi.

Dla prowadzących własną kuchnię, dostarcza nabiału sąsiedni folwark, zarząd plebanii miejscowej, oraz donoszą z poblizkich wiosek góralki. Sklep w miejscu, zaopatrzony jest w potrzebne towary korzenne i galanteryjne. Mięso w jatce lub Rabce. Kaplica w zakładzie, w której się odprawiają msze św. kilka razy w tygodniu, a czasem codzień.

Muzyka jest stała i grywa dwa razy dnia po 2 godziny.

Sala balowa i na koncerta — bilard i pokój na gry w karty.

Fortepian wynajmuje się na godziny.

W tym roku była trupa teatralna, dająca 4 przedstawienia w tygodniu.

W pobliżu źródeł jest obszerny, kryty chodnik, służący do przechadzki dla pijących wody mineralne — podczas słoty.

Telegraf i poczta są w miejscu.

Bliższe spacery są do pobliskich lasków, do tartaku, na sąsiednie góry, a w targi do wsi Rabki. Dalsze są do Zaborni na górę Luboń, Śty Krzyż, Obidową, na Babią górę, do Nowego Targu i t. p.

Obecnie przybywają spacery na dworzec koleji w Rabce i Chabówce, lub pociągiem do Mszany.

Do ulepszeń ważnych zaliczyć należy oczyszczenie i zagłębienie źródła Kazimierza aż do 47 metrów głębokości, — kolosalna praca — połączona ze znacznemi wydatkami, przezco ilość wody na kąpiele w dwójnasób powiększoną została. Do pompowania wody urządzona jest pompa, skomplikowana, Garwensa, z kieratem.

Porównywując Sprawozdania lekarskie od czasu otwarcia zakładu Rabczańskiego, aż do bieżącego roku widzimy nietylko postęp w uczęszczaniu gości do tegoż, jakoteż i rozwój pod względem urządzenia i kąpieli.

Przy ułatwionej przeto obecnie komunikacyi i połączeniu Rabki ze wszystkiemi kolejami, można mieć niepłonną nadzieję, że wzrost tego ważnego pod względem lekarskim zakładu szybkim pójdzie krokiem, i że Rabka wkrótce zajmie zaszczytne miejsce między tego rodzaju wodami mineralnemi, tak krajowemi, jako i zagranicznemi, które jej natura od dawna przeznaczyła!

Kraków dnia 14 Kwietnia 1884 r.